

יסודות התפילה

במסכת ברכות (כו:) יש מחלוקה האם האבות תיקנו את התפילות או שאנשי כנסת הגדולה תיקנו את התפילות כנגד זמני הקרבת קורבן התמיד. לדעת רבי יוסי ברבי חנינא האבות תקנו את התפילות, והוא מביא ברייתא שמסייעת לו: **אברהם** תיקן תפילת שחרית שנאמר "וישכם אברהם בוקר אל המקום אשר עמד שם" (בראשית יט, כז), ואין עמידה אלא תפילה, שנאמר "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה" (תהילים קו, ל), **יצחק** תיקן תפילת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" (בראשית כד, סג) ואין שיחה אלא תפילה שנאמר "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו" (תהילים קב, א). **יעקב** תיקן תפילת ערבית שנאמר "ויפגע במקום וילך שם" (בראשית כח, יא), ואין פגיעה אלא תפילה שנאמר "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שומע אותך" (ירמיה ז).

המהרש"א מסביר שתפילת שמונה עשרה תוקנה ביבנה, אבל מהאבות למדנו שהאדם צריך להתפלל ג' תפילות בכל יום, לפי מה שמצאנו בתורה את הזמן המסויים שכל אחד מהם שהתפלל, לקיים מה שנאמר "ערב ובוקר וצהרים ושיחה". ונראה בוודאי אברהם התפלל גם מנחה וערבית, כמו שראינו במסכת יומא (כח:) שאפילו עירוב תבשילין אברהם קיים.

התורה קראה לתפילה בכמה לשונות עמידה, שיחה ופגיעה, התורה רוצה ללמד אותנו שיש לתפילה כמה יסודות. ננסה להבין כל יסוד בפני עצמו.

שיחה

התוס' (בד"ה ואין שיחה) מראים סתירה ממסכת ע"ז (ז:), ששם לומד רבי אליעזר ששואל אדם צרכיו ואח"כ מתפלל שמונה עשרה, שנאמר "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו", ואין שיחה אלא תפילה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה". לפי הגמרא בע"ז לומדים ששיחה זו תפילה מ"ויצא יצחק לשוח בשדה" ולא מ"תפילה לעני". והתוס' בע"ז (ד"ה ואין שיחה) מתרצים ששני הפסוקים מלמדים זה את זה, שאם היה לנו רק את הפסוק של יצחק היינו חושבים שהוא יצא לדבר עם בני אדם ולא להתפלל, ולכן בא הפסוק של העני ללמד ששיחה זו תפילה. ואם היה לנו רק את הפסוק של העני היינו חושבים שיש תפילה אבל לא בזמן קבוע, ולכן בא הפסוק של יצחק "לפנות ערב" ללמד שכן היה דרכו בכל ערב להתפלל (התוס' בברכות מתרצים תירוץ אחר).

ולכן ניתן ללמוד את משמעות של שיחה מתפילת העני, שמתוך עטיפת נפשו ודאגת לבו הוא מתפלל. וניתן ללמד מויצא יצחק לשוח בשדה, שאדם צריך לצייר במחשבתו שהוא עומד ומתפלל לפני הקב"ה ששומע את תפילתו, ולכן התפילה היא בלשון נוכח¹ ("ברוך אתה ה'").

¹ באמת בכל ברכות הנהנין והשבח והמצוות, הברכות מתחילות במילים "ברוך אתה" מלשון נוכח ואח"כ "מלך העולם" לשון נסתר. ספר המנהיג מסביר את הסתירה לפי מדרש שוחר טוב, כאשר אדם מזכיר את ה' ואומר ברוך אתה ה' הוא עומד לנגדו, וכיון שאומר אח"כ מלך העולם נמצא שאינו עומד נגדו, שרצונו לומר אותו אלוקיני שהוא מלך העולם הוא קדשנו במצוותיו וציוונו לעשותם. והריב"א מסביר מפני שהקב"ה נגלה מצד מעשיו ונסתר

כמו שכתוב במסכת ברכות (ו.א) אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי, ואמרי לה רב ביבי לרב נחמן בר יצחק, מאי דכתיב "כרום זולות לבני אדם", אמר ליה אלו דברים שעומדים ברומו של עולם, ובני אדם מזולזלים בה. ופרש"י ברומו של עולם כגון תפילה שעולה למעלה. ע"כ.

והיינו שהקב"ה עשה עמנו חסד גדול שכל מה שאדם חפץ יכול לבקש מהקב"ה בעצמו, לא דרך מזכירים ושליחים, אלא באופן ישיר פונים לקב"ה ומבקשים ממנו את צרכיהם. והגאון החזון איש כתב שבתפילה צריך לצייר שהקב"ה שומע את שיח שפתותינו ומאזין הגיון הלב, ובזה טמון המפתח להרגיש חיות בתפילה: ציור, המחשה, לצייר בדמיון שהי"ת שומע אותנו (מתוך המבוא להלכות תפילה של ילקוט יוסף).

אבל יעויין בספר על התשובה של הרב סלובייצ'יק, בפרק כוחו של וידוי, וז"ל קיום זה של מצוות תפילה חובק זרועות עולם. פירושו: מפגש התייחדות עם ריבונו של עולם, בחינת "פה אל פה אדבר בו". תיאור נשגב זה של שיח עם ה', שנאמר על משה, יכול וחייב יהודי לקיימו בכל יום, שלוש פעמים ביום.

ובכלי יקר כתב, וז"ל מיצחק מצאנו שהוא נענה מיד על תפילתו, כי מסתמא התפלל יצחק על הזיווג כאשר אליעזר היה בדרך, כמו שכתוב "על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא" (תהילים לב), מצוא זו אישה (ברכות ח.). ולכך הלך להתפלל תפילה זו בשדה. שאם נתן לו ה' השדה המוכן לזריעה ביתר שאת על שאר כל השדות, כמ"ש "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים" (בראשית כו, יב) ק"ו שיתן לו אשה קרקע עולם אשר תוציא זרע טוב וישר בעיני ה', ומיד כאשר התפלל עליה כתיב "וישא עיניו וירא והנה גמלים באים", כי בשעת התפילה היה נותן עיניו למטה ומיד אחר סיום התפילה נשא עיניו למעלה וירא כי נענה מיד, והנה גמלים באים נושאים את בת זוגו, ומזה למדנו שיותר האדם נענה בתפילת המנחה, וטעמו של דבר לפי שמידת הדין מקטרג דווקא בלילה, ותפילות ערבית ושחרית סמוכות ללילה, אבל תפילת מנחה רחוק מהלילה לכן אין בתפילת מנחה שום קטרוג.

עמידה

הגמרא למדה את תפילת שחרית מהשכמת אברהם (אחרי הפיכת סדום) ועמידה ותפילה במקום אשר עמד שם לפני ההפיכה (פירש אונקלוס "ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דשמש תמן בצלן קדם ה'") כמו שכתוב לפני הפיכת סדום "ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע" בראשית יח, כג), ורש"י במקום אומר שמצינו הגשה למלחמה, הגשה לפיוס והגשה לתפילה. לומדים את ההגשה לתפילה מ"ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך... ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' אלהים ואתה הסיבות את ליבם אחורנית. ותיפול אש ה' ותאכל את העולה ואת

מצג אלהותו. וגם הנשמה נראית ונעלמת, לכן הנשמה מברכת בנוכח ונסתר וכו' (מתוך סעיף ד' במבוא לספר ברכת ה' של הרב משה לוי).

אבל בתפילת שמונה עשרה בכל הברכות וכל התפילה היא רק בלשון נוכח, מהתחלה "אדני שפתי תפתח", ובהמשך "ברוך אתה" (לא מוזכר "מלך העולם" ולא מוזכר "אשר קידשנו") בכל תשעה עשר הברכות. ורק בסוף שמסיימים את התפילה ופוסעים ג' פסיעות אומרים עושה השלום (לשון נסתר).

העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה. וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלוהים ה' הוא האלהים" (מלכים-א יח, לו).

הגמרא למדה שעמידה זו תפילה מפנחס ("ויעמוד פנחס ויפלל"), שקם מתוך העדה ועשה דין ומשפט בזמרי, ועי"ז נעצרה המגפה. ומצודות ציון מסביר שויפלל ענין דין ומשפט כמו "ונתן בפלילים". כלומר, גם התפילה של אברהם היתה אחרי שהוא דן עם הקב"ה שלא יספה צדיק עם רשע ויציל את לוט ובנותיו, וגם פנחס עשה דין עם זמרי והתפלל לקב"ה שתעצר המגפה ולא יספה צדיק עם רשע. וגם אליהו אמר לקב"ה "אתה הסיבות ליבם אחורנית", פרש"י נתת להם מקום לסור מאחריך, ובידך היה להכין לבבם אליך. ומדרש אגדה (במדבר רבה יח, יב) אם לא תענני, אף אני אהיה כופר, וכן אמר משה (במדבר טז, כט) "אם כמות כל האדם ימותוך אלה", אף אני כופר ואומר "לא ה' שלחני" לדבר את התורה והמצוות ח"ו. וכן לאה (לפני שילדה את דינה) דנה לאה דין בעצמה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה (ברכות ס. ורש"י בבראשית ל, כא). וכן אמרה חנה (שמתפילתה למדנו הרבה הלכות תפילה) "אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמיתך ונתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו לה" (שמואל-א א, יא), א"ר אלעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע, אם ראה (אני אוליד בן) מוטב, ואם לאו תראה, אלך ואסתתר (אתיחד עם אחרים ויחשדני בעלי פרש"י) בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקי לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר (שקר) שנאמר "ונקתה ונזרעה זרע" (שאם האשה היא כשרה אזי אפילו אם היא עקרה היא יולדת). וכן "וחנה היא מדברת על ליבה" (שם יג) אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא, על עסקי ליבה, אמרה לפניו ריבונו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן, דדים הללו שנתת על ליבי למה? לא להניק בהן, תן לי בן ואניק בהן.

אבל לדון לפני הקב"ה זה מאוד מסוכן ואסור, אלא צריך להתפלל בדרך של כבוד כלפי מעלה, כמו אמר רבי אליעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר "ותתפלל על ה'" (שם י) מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה, ואמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר "אותה הסבות את לבם אחורנית", א"ר שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו (פרש"י לאחר זמן בנבואת נביאים אחרים), דכתיב "ואשר הרעותי" (מיכה ד) (פרש"י אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע). אמר רבי חמא ברבי חנינא אלמלא שלוש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל (בלשון סגי נהור) חד דכתיב "ואשר הרעותי", וחד דכתיב "הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל" (ירמיהו יח) וחד דכתיב "והסירות את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר" (יחזקאל לו) -ברכות (לא:). למדנו מכאן שרק גדולי האומה יכולים לעשות לעמוד ולעשות דין בתפילה לפני הקב"ה, ואדם רגיל כמונו שנמצא בצער מאוד גדול אסור לו להגיע לתפילה מתוך דין והטחת דברים כלפי שמיא ח"ו, אלא צריך הוא להתפלל מתוך הכנעה כלפי הקב"ה.

פגיעה

למדנו את תפילת ערבית מהפסוק "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש" (בראשית כח, יא). רש"י מביא שני פירושים: פרוש ראשון לשון חניה כמו "ופגע ביריחו" (יהושע טז, ז). ופירוש שני של רבותינו (מברכות כו.) לשון תפילה, פירוש "ויפגע" = פגישה, "במקום" = בקב"ה שהוא מקומו של עולם (שפתי חכמים). והגמרא למדה שפגיעה זו תפילה מהפסוק "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שומע אותך" (ירמיה ז). ניתן ללמוד מהפסוק שאם ירמיהו היה מתפלל בעד העם (הקב"ה) היה שומע את התפילה. פסוק נוסף שקשור ליסוד הזה הוא "ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי וקרא שמו נפתלי" (בראשית ל, ח), מפרש"י בשם מנחם בן סרוק מלשון חיבור כמו "צמיד פתיל", בזכות חבורים מאת הקב"ה, התחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרש (רש"י) לשון עיקש ופתלתול, נתעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרבה למקום, להיות שווה לאחותי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החביבות לפני נתקבלתי ונתערתתי כאחותי. וניתן ללמוד מכאן שהקב"ה פוגש כל אדם בתפילתו ומאזין לתפילתו.

למדנו מהגמרא שהתפילה צריכה לבוא מתוך עטיפת נפשו ודאגת ליבו של האדם שמתפלל כנגד הקב"ה בעצמו, צריך להתפלל מתוך הכנעה כלפי הקב"ה, שפוגש כל אדם שמתפלל והוא מאזין לתפילתו.

הסבר של הרמב"ם על נוסח התפילה

הרמב"ם בלשונו הטהורה והברורה בהלכות תפלה² (פ"א), מסביר את חובת התפילה ומספר התפילות בכל יום. הרמב"ם מסביר שאין נוסח לתפילה מהתורה, לאחר חורבן הבית ששפת הקודש היתה משובשת בפי בני הגולים, תקנו חכמים את נוסח התפילה שמתאימה לצרכי איש ואיש ולצרכי הציבור כולו (ראה ה"ד). וזאת לשון הרמב"ם:

א. מצות עשה³ להתפלל בכל יום⁴ שנאמר "ועבדתם את יי אלהיכם" (שמות כג, כה) מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר "ולעבדו בכל לבבכם" (דברים יא, יג). אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה. ואין מנין התפלות מן התורה. ואין משנה (נוסח)

² ישנו חילוק בין פעולת המצווה לקיום המצווה, לדוגמא בק"ש - פעולת המצווה היא קריאת הפרשות של ק"ש, דהיינו, האמירה בפה. אך קיום המצווה הוא קבלת עול מלכות שמים. בתפילה - קיום של מצוות תפילה חובק זרועות עולם, פירשו: מפגש התייחדות עם ריבונו של עולם, בחינת "פה אל פה אדבר עמו". תיאור נשגב של שיח עם ה', שנאמר על משה, יכול וחיוב יהודי לקיימו בכל יום, שלוש פעמים ביום. בהלכות תפילה הרמב"ם דן בפעולת המצווה, אבל בהגדרתה של התפילה, המופיעה בכותרת הלכות תפילה, הרמב"ם מדייק ואומר "לעבוד את ה' בכל יום בתפילה". כאן אין הוא משתמש במינוח שבהלכות עצמן, "מצות עשה להתפלל" (המכוון לפעולת התפילה), אלא במונח אחר "לעבוד את ה'" מונח המתאר את קיום המצווה של עבודה שבלב. המינוח השונה בין הכותרת לבין ההלכות אינו מקרי. שיטה עקבית היא במשנתו של הרמב"ם, שבכל מקום שדן בהלכות הוא מדבר במעשה המצווה, ואילו בכותרת, שבה נתונות ההגדרות וההקדמות להלכות, הוא מדבר על קיום המצווה בכל משמעותה. (מתוך "על התשובה", פרק כוחו של יודי - עבודה שבלב כיצד, הרב סולובייצ'יק).

³ הרמב"ם חולק על הרמב"ם (השגות על ספר המצוות של הרמב"ם, מצוה ה') ומביא ראיה ממסכת ברכות (כא) לענין בעל קרי שקורא ק"ש ומברך על המזון לאחריו ואינו מתפלל, והגמרא מסבירה שהטעם הוא שק"ש וברכת המזון הם מדאורייתא ואילו התפילה היא מדרבנן. ולכן ניתן לומר שאולי התפילה שמתפללים בעת הצרות רק היא מדאורייתא, כמו שכתוב "וכי תבוא מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והריעותם בחוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם" היא מצווה על צרה שתבוא על הציבור לזעוק לפניו בתפילה ובתעוה.

⁴ קשה מנין לרמב"ם שיש חובה להתפלל בכל יום? משיב בעל קריית ספר כדכתיב "ועבדתם את ה'" ואין עבודה אלא תפילה. ובסוף הפסוק כתוב "וברך את לחמך ואת מימך" ולחם ומים צריך אדם בכל יום וא"כ גם התפילה של בקשת צרכים תהיה בכל יום (לחם משה). אבל הרמב"ם זכרנו לברכה (בסה"מ מצ"ע ה) חולק עליו ואומר, שהתורה לא צוותה להתפלל בכל יום וגם לא בכל שבוע, ולא תיחד זמן בדבר כלל, והתפלה היא מדרבנן (ברכות כא.).

התפילה הזאת מן התורה. ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

ב. מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שואל צרכיו⁵ שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כוחו.

ג. אם היה רגיל מרבה בתחנה ובקשה ואם היה ערל שפתים מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה. וכן מנין התפלות כל אחד כפי יכולתו. יש מתפלל פעם אחת ביום. ויש מתפלל פנעמים הרבה. והכל יהיו מתפללין נכח המקדש בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד ממש רבינו ועד עזרא.

ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלו שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אלא בשיבוש שנאמר "ובניהם חצי מדבר אשדודית" (נחמיה יג, כד) וגו', "ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם" (שם) ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערכו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר. שלש ראשונות שבח לה' ושלש אחרונות הודיה. ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן. כדי שיהיו ערוכות כפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפלת אלו העילגים תפלה שלימה כתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני עניין זה תקנו כל הברכות והתפלות מסודרות כפי כל ישראל כדי שיהא עניין כל ברכה ערוך כפי העילג.

ה. וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמניין הקרבנות. שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף. ותפלה שהיא כנגד תמיד של בוקר היא הנקראת תפלת השחר. ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה ותפלה שכנגד המוספין היא נקראת תפלת המוספין.

ו. וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה שנאמר "היא העולה" (ויקרא ו, ב) כעניין שנאמר "ערב ובקר וצהרים ושיחה ואהמה וישמע קולי" (תהילים נה, יח). ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה. ואף ע"פ כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלו עליהם כתפלת חובה.

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית (הכיפורים) בלבד כדי להוסיף תחנה ובקשה מפני התענית וזו היא התפלה הנקראת תפלת נעילה כלומר ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה.

⁵ הרמב"ם למד מהגמרא (ברכות לב.). דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ ישאל צרכיו, שכן מצינו במשה דכתיב "ה' אלוקים אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וגבורתך" (דברים ג, כד) וכתיב בתריה "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה".

ח. נמצאו התפילות בכל יום שלש. ערבית ושחרית ומנחה. ובשבתות ובמועדים ובראשי ח. חדשים ארבע. שלש של כל יום ותפלת המוספין וביום. הכיפורים חמש, ארבע אלו ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום כולו הרשות בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף כמו מקריב נדבות לפיכך צריך שיחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות. ואם חידש אפילו בברכה אחת דיו כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. ושלוש ראשונות ושלוש אחרונות לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין משנין בהן דבר.

י. אין הציבור מתפללין תפלת נדבה לפי שאין הציבור מביאין קרבן נדבה. ולא יתפלל אפילו יחיד מוסף שתיים אחת חובת היום ואחת נדבה לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף. ויש מן הגאונים מי שהורה שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים לפי שאין מקריבין בהן נדבה אלא חובת היום בלבד.

דברים שמעכבים את התפילה

כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פ"ד): **תְּמַשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְבִּין אֶת הַתְּפִלָּה אִף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּה: טְהֵרַת יָדַיִם, וְכִסּוּי הָעֲרֻנָּה, וְטְהֵרַת מְקוֹם תְּפִלָּה, וְדְבָרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ, וְכַוְנַת הַלֵּב.**

וְשִׁמוּנָה דְּבָרִים צָרִיף הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזְהַר בָּהֶן וְלַעֲשׂוֹתָן. וְאִם הָיָה דְחֻק אוֹ נֶאֱמַר אוֹ שֶׁעָבַר וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן אֵין מְעַכְבִּין. וְאֵלוֹ הֵן: עֲמִידָה, וְנִכְח הַמְקַדָּשׁ, וְתַקּוּן הַגּוֹף, וְתַקּוּן הַמַּלְבוּשִׁים, וְתַקּוּן הַמְּקוֹם, וְהַשְׁוִיט הַקּוֹל, וְהַפְרִיעָה, וְהַשְׁתַּחֲוֶיָה (שם פ"ה).

ניתן לעיין בפירוט בכל הדברים שמעכבים את התפילה ודברים שצריך להיזהר מהן בספרי "היכון לקראת אלוהיך יעקב".

עצות לכוונה בתפילה

פעמים רבות קשה לנו להתפלל משום שאנו מוצפים במסיחים רבים שכל כך המקשים עלינו להתרכז בתפילה. השקט בזמן של תפילה גורם שמחשבותינו ירוצו לכיוונים אחרים, סיבה נוספת שמקשה על הריכוז היא שנוסח התפילה חוזר על עצמו בכל יום ושלוש פעמים ביום.

החזון איש כתב (קובץ אגרות ח"ג אגרת קנא) באחד ממכתביו "עשיית תפילה רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, היא מן השלמות היותר גדולה והקניין היותר נבחר לאדם". כשאדם בא להתפלל עליו להכין את נפשו לכך, ולהיכנס למצב נפשי של תפילה. התפילה היא דיבור לפני המלך. המביט כותב (בית אלקים, שעא התפילה פ"ה) שהתפילה היא בלשון נוכח דווקא, כדי שאדם ירגיש שהוא מדבר עם ה', כאיש אל חברו המדבר עימו פנים אל פנים. מפורסמת בזה לשונו של המסילת ישרים "כאשר ידבר איש אל רעהו". הרמב"ם (הלכות תפילה פ"ד ה"טז) כותב "כיצד היא הכוונה? שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה". כאשר אדם ניגש להתפלל יש לו לעצור לרגע ולהתבונן בכך שהוא עומד להתפלל לפני הקב"ה כעומד לפני מלך. כך אכן אנו מקדימים לפני תפילתנו הקדמה, שאמנם רמוזים בה

סודות גדולים, אבל מובנה הפשוט הוא הכנה לתפלה "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך" - רבש"ע הריני ניגש כעת להתפלל לפניך, והנני פותח בהקדמה שבאמצעותה אתכוונן בהכנה נפשית לכך שאני עומד להתפלל לפניך.

בספר נפש החיים (שער ב פ"ג) מביא את ספר מגיד מישרים (הכולל דברים והנהגות גדולות ש"הבית יוסף" שמע מהמגיד - מלאך שלימד אותו בכל לילה) שכותב "העצה היעוצה על זה הוא כמו שאמר המגיד להבית יוסף... להיזהר מלחשוב בשעת תפילה בשום מחשבה אפילו של תורה ומצוות כי אם בתיבות התפילה עצמם". ממשיך נפש החיים ואומר שהתפילה תוקנה ע"י אנשי כנסת הגדולה, שהיו "מאה ועשרים זקנים ומהם מה נביאים", ובאמת בעומק פנימיות כוונת התפילה, אין איתנו יודע את עומקה, וגם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפילה מרבותינו הראשונים ועד האחרון הרב הקדוש איש אלקים נורא האריז"ל, אינם בערך אף כטיפה מן הים כלל נגד, פנימיות עומק כוונת אנשי כנסת הגדולה מתקני התפילה, וכל מבין יבין, דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תיקון נפלא ונורא כזה, לכלול ולגנוז במטבע תפילה קבועה וסדורה בנוסח אחד, התיקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה, ושכלל פעם שמתפללים יוגרם תיקונים חדשים בסידור העולמות והכוחות...שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל במהרה בימינו, ולא היה ולא יהיה שום תפילה דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל". כלומר מבריאת העולם לא הייתה תפילת שמונה עשרה כדוגמת זו שנעמוד בה בעוד מספר דקות, את הניתן לפעול היום בכך שנתפלל "ולירושלים עירך ברחמים תשוב", לא יוכלו לפעול בעם ישראל מעולם. התפילה תוקנה בנבואה, והיא כוללת את כל הדברים שיכולים להיות מאז שנברא העולם ועד לסופו. לפיכך אומר ה"מגיד מישרים" העיצה היא שכאדם מתפלל הוא "יצייר לו אז במחשבתו אותה תיבה באותיותיה כצורתה", כלומר צריך להשתדל להתפלל מיתוך סידור ולראות מול העיניים את המילים הכתובות של התפילה ולהבין אותם. מעלה יתרה היא לראות את מילות התפילה בכתב של ספר תורה. ומעלה נוספת היא שבסידור שם הוי"ה יהיה כתוב במילואו.

יהי רצון לפני שוכן מעונה שיקבל תפילותינו ברצון ובאהבה. אמן כן יהי רצון.

להערות/הארות jacovha5@gmail.com